

גאוגרפיה ופיתוח הסביבה ארץ-ישראל והמזרח התיכון

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ-ישראל – (28x2) – 56 נקודות
פרק שני – גאוגרפיה של המזרח התיכון – (22x2) – 44 נקודות
סה"כ – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש:

(1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך
(ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).

(2) אטלס כרטא – פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי, משנת 1993 ואילך.

(3) אטלס כרטא אוניברסלי.

(4) אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי מהדורת 2008.

(5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.

(6) מפה גיאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.

ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטוטים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ-ישראל (56 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 1-7 (לכל שאלה – 28 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. חקלאות

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על שטחי הגידול של ענפי חקלאות שונים בישראל בשנים האחרונות.

עיינין בטבלה, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריה.

שטחי הגידול של ענפים נבחרים
(באלפי דונמים)

ירקות	הדרים	כותנה	הענף
			השנה
339	161.3	125.2	2005
442.3	176	39	2010

(מתוך אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: www.cbs.gov.il)

א. תאר את השינויים בשטח הגידול של כל אחד מהענפים המוצגים בטבלה, והסבר גורם אחד

לשינוי בכל ענף (סך הכול – שלושה גורמים). (12 נקודות)

ב. במדינת ישראל יש מחלוקת בנוגע לעתיד החקלאות. אחדים טוענים כי יש לצמצם את

ההשקעה בחקלאות, ואחרים טוענים כי יש להמשיך את ההשקעה בחקלאות.

הצג שני נימוקים התומכים בכל אחת מהטענות (סך הכול – ארבעה נימוקים).

(16 נקודות)

2. מצבים סינופטיים ותופעות אקלימיות

לפניך שתי קבוצות מושגים. בקבוצה א רשימה של מצבים סינופטיים המאפיינים את עונות

השנה בישראל, ובקבוצה ב רשימה של תופעות אקלימיות הנוצרות בהשפעת מצבים סינופטיים אלה.

עיינין בקבוצות המושגים, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריהן.

קבוצה ב - תופעות אקלימיות

קבוצה א - מצבים סינופטיים

קרה

אפיק פרסי

גשמים בצפון הארץ ובמרכזה

אפיקים סוף פעיל

חם והביל (לח) במישור החוף

רמה סיבירית

גשמי פתע בערבה

שקע קפריסאי

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

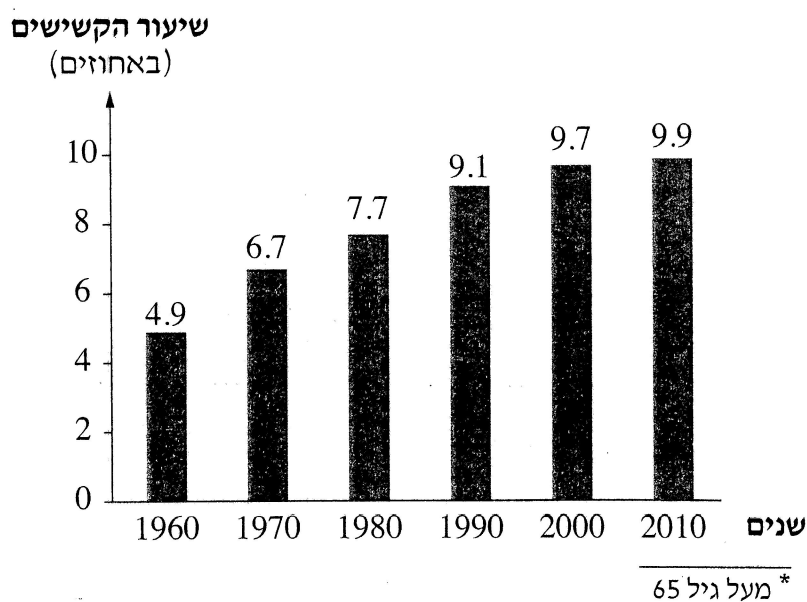
/המשך בעמוד 3/

- א. העתק למחברתך את המושגים מקבוצה א (המצבים הסינופטיים), ורשום ליד כל אחד מהם את המושג מקבוצה ב (התופעה האקלימית) הקשור אליו. (10 נקודות)
- ב. ליד כל זוג מושגים, רשום את עונת השנה שהוא אופייני לה. (8 נקודות)
- ג. בחר בשניים מארבעת זוגות המושגים, ובנוגע לכל זוג הסבר את הקשר בין המצב הסינופטי לתופעה האקלימית. (10 נקודות)

3. אוכלוסיית הקשישים בישראל

בגרף שלפניך מוצגים נתונים על שיעור אוכלוסיית הקשישים מבין כלל האוכלוסייה בישראל, בשנים 1960-2010. עיין בגרף, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריו.

שיעור אוכלוסיית הקשישים* מכלל האוכלוסייה בישראל

(מתוך אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: www.cbs.gov.il)

- א. תאר את המגמה המסתמנת בגרף, וציין שני גורמים המסבירים מגמה זו. (10 נקודות)
- ב. אחוז הקשישים במרכזי הערים הגדולות גבוה באופן משמעותי מהאחוז שלהם באזורים אחרים בעיר.
- ג. הסבר שתי השפעות של עובדה זו על המרחב העירוני במרכזי הערים הגדולות. (9 נקודות)
- הבא שני נימוקים החלטה בהדרגה את גיל הפרישה לגמלאות. (9 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

4. צדק מרחבי חברתי

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שלושת הסעיפים א-ג שאחריו.
ארגון המדינות המפותחות, OECD, פרסם דוח בחודש דצמבר 2011. הדוח חיזק את טענת יוזמי המחאה החברתית בישראל שפרצה בקיץ של אותה שנה: על פי דוח זה, הפערים בין עשירים לעניים בישראל הם מהגדולים במדינות המפותחות. פערים אלה באים לידי ביטוי במרחב בתחומים האלה:

- פערים בין גלעין לשוליים
  - פערים בין ערים חדשות (ערי פיתוח) לערים ותיקות
  - פערים בין שכונות באותה עיר
- הארגון המליץ למדינת ישראל להגדיל את מעורבות הממשלה בכלכלה כדי לצמצם פערים אלה.
(מעובד על פי ישראל היום)

- א. בחר בדוגמה אחת לפער מרחבי המוזכרת בקטע, ותאר כיצד פער זה בא לידי ביטוי בשני תחומים. (10 נקודות)
- ב. תאר שתי דרכים שנקטה מדינת ישראל כדי לצמצם את הפערים המוזכרים בקטע. (10 נקודות)
- ג. ארגון המדינות המפותחות המליץ למדינת ישראל להגדיל את מעורבות הממשלה בכלכלה כדי לצמצם את הפערים המרחביים בישראל. האם אתה מסכים עם המלצה זו או מתנגד לה? נמק את עמדתך. (8 נקודות)

5. מע"ר ויוממות במטרופולין תל אביב — אטלס ישראל החדש

עין באטלס ישראל החדש, וענה על שלושת הסעיפים א-ג.

- א. על פי מפה ז — מרכזי פעילות ראשיים בתל אביב-יפו 2007; ותמונה ח — מרכז עסקים ראשי (מע"ר) חדש, בעמוד 85:
תאר שני מאפיינים התורמים להתפתחות של המע"ר המטרופוליני בהתהוות (של תל אביב) אשר נראים במפה ו/או בתמונה. (10 נקודות)
- ב. על פי מפה ה — יוממים לתל אביב-יפו 2006, בעמוד 93:
תאר את ההשתנות במספר היוממים לתל אביב במרחב המטרופוליני שלה על פי המרחק ממנה, והסבר גורם אחד להשתנות זו. (8 נקודות)
- ג. תאר תחום אחד שבו יוממות היא יתרונן לעיר תל אביב ולתושביה, ותחום אחד שבו היוממות היא חיסרון לעיר ולתושביה. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

6. איכות הסביבה – מדרש תמונה

עיין בתמונות 1-3 שבנספח, שבהן נראים מפגעים סביבתיים בשלושה מקומות, וענה על שלושת

הסעיפים א-ג.

א. ציין מהו המפגע הסביבתי הנראה בכל אחת מהתמונות, והסבר גורם אחד להיווצרותו

במקום זה (סך הכול – שלושה גורמים). (12 נקודות)

ב. בחר במפגע סביבתי הנראה באחת התמונות, והסבר שתי דרכים שבאמצעותן מטפלים בו.

(10 נקודות)

ג. מהי "טביעת רגל אקולוגית", ומהו "פיתוח בר-קיימא"? הסבר את הקשר בין שני

המושגים. (6 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "רב שיח בנושא חזון לתחבורה

מקיימת בישראל".

(באתר www.schools.kotar.co.il)

7. מאמר – "רב שיח בנושא חזון לתחבורה מקיימת בישראל"

א. מהי תמ"א 42, ומה חשיבותה לתחבורה בישראל? (7 נקודות)

ב. — הסבר מהו תכנון בר-קיימא בתחום התחבורה.

— לפניך רשימת מושגים. בחר בשניים מהם, והסבר את הקשר שלהם לתכנון בר-קיימא

בתחום התחבורה.

• כביש אגרה

• רכב היברידי

• רכב חשמלי

(9 נקודות)

ג. עידוד השימוש בתחבורה ציבורית הוא עיקרון מרכזי במדיניות משרד התחבורה.

תאר ארבע דרכים המוזכרות במאמר, שבאמצעותן מנסה המשרד ליישם עיקרון זה.

(12 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

פרק שני – גאוגרפיה של המזרח התיכון (44 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 8-12 (לכל שאלה – 22 נקודות; מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. מערכת השבר הסורי-אפריקאי

מערכת השברים הגאולוגיים המרכיבה את השבר הסורי-אפריקאי עוברת בחלק ממדינות המזרח התיכון, והיא משפיעה על ההתיישבות ועל הכלכלה באזור.

א. הסבר את התהליך הגאולוגי שיצר את מערכת השברים, וציין ארבע מדינות במזרח התיכון שבתחומן היא עוברת. (12 נקודות)

ב. תאר שתי השפעות של מערכת השבר הסורי-אפריקאי על ההתיישבות ו/או על הכלכלה באזור. (10 נקודות)

9. מדבור

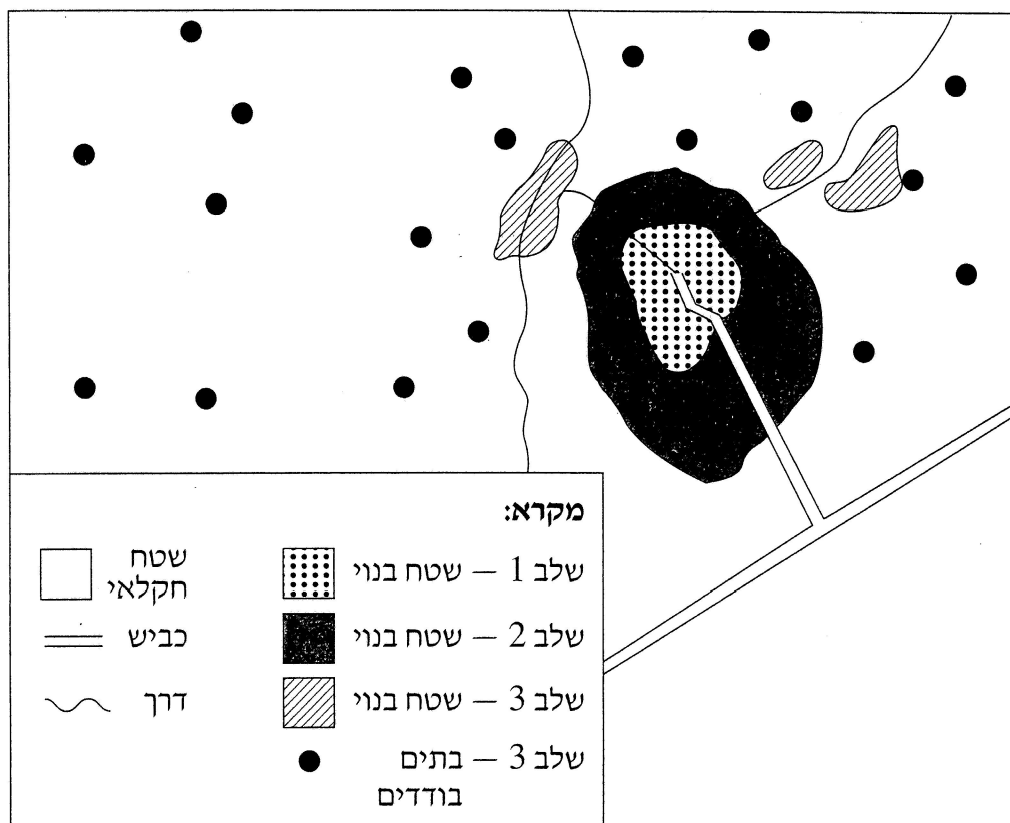
א. הסבר מהו מדבור, ותאר שני גורמים המאיצים תהליך זה. (10 נקודות)

ב. תאר שלושה שינויים חברתיים ו/או כלכליים המתרחשים במזרח התיכון בעקבות תהליך המדבור. (12 נקודות)

10. הכפר במזרח התיכון

התרשים שלפניך מתאר שלושה שלבים בהתפתחות הכפר במזרח התיכון.

עייין בתרשים, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

- א. תאר כל אחד משלושת השלבים בהתפתחות הכפר במזרח התיכון הנראים בתרשים, והסבר גורם אחד לכל שלב. (13 נקודות)
- ב. הסבר שתי תמורות בתחום הכלכלי ו/או חברתי שהתרחשו בכפר במזרח התיכון במהלך התפתחותו. (9 נקודות)

11. מצרים

מיקומה הגאוגרפי של מצרים ומאפייניה החברתיים-כלכליים הופכים אותה לבעלת חשיבות אזורית ובין-לאומית.

- א. ציין שני מאפייני מיקום של מצרים, והסבר כיצד כל אחד מהם הופך אותה לבעלת חשיבות אזורית ובין-לאומית. (10 נקודות)
- ב. אחת הדרכים לקידומה הכלכלי של מדינה היא השתלבותה בכלכלה הגלובלית. תאר מאפיין חברתי-כלכלי אחד של מצרים אשר תורם להשתלבותה בכלכלה הגלובלית, ושני מאפיינים חברתיים-כלכליים המקשים על השתלבות זו. (12 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

שים לב!

שאלה 12 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר:
"אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי", מאת מאיר ליטבק, בתוך: **המזרח התיכון בפתח
המאה ה-21** – מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה.

12. מאמר – "אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי"

א. הסבר מהו "אקטיביזם פוליטי".

הבא שתי דוגמאות לאקטיביזם פוליטי: דוגמה אחת מהעולם הערבי בשנות השבעים
והשמונים של המאה העשרים, ודוגמה אחת מהעולם הערבי בימינו.

(10 נקודות)

ב. על פי המאמר, הסבר שלושה יתרונות של "הפתרון האסלאמי" לניהול המדינות הערביות
במזרח התיכון. (12 נקודות)

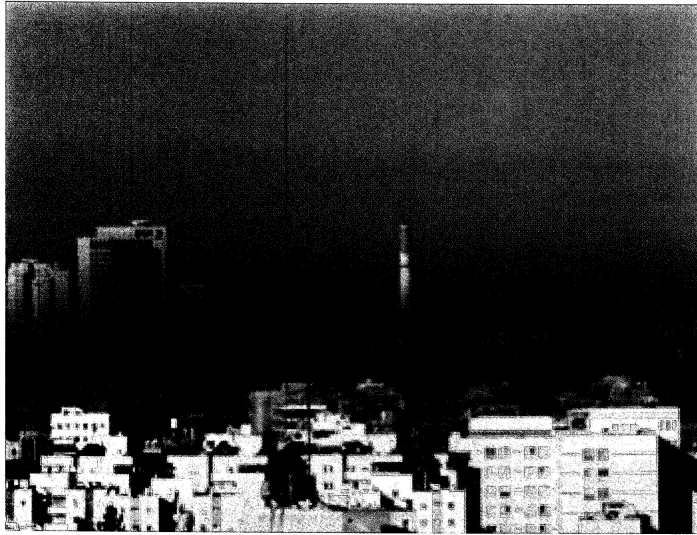
בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח: מדרש תמונה — מפגעים סביבתיים בישראל

الملحق: تحليل صورة — مضرّات بيئية في إسرائيل

צילום: עווד גלעד
تصوير: عويد جلعاد

(1) גוש דן / גוש דן / גוש דן

צילום: ד"ר אילן מלסטר
באדיבות אתר המשרד להגנת הסביבה
تصوير: د. إيلان ملستر
من موقع وزارة حماية البيئة

(2) נחל הקישון / وادي الكيشون

צילום: ד"ר אילן מלסטר
באדיבות אתר המשרד להגנת הסביבה
تصوير: د. إيلان ملستر
من موقع وزارة حماية البيئة

(3) חוף חיפה צפון / شاطئ حيفا الشمالي